

ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ТЕРИТОРІЇ ТА ОБ'ЄКТИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Р.Г. Махінько
аспірант

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України» (м. Київ, Україна)
e-mail: vse-svit@ukr.net

У статті, на основі проведеного аналізу наукової літератури та діючої нормативно-правової бази, розкрито основні шляхи та напрями залучення інвестицій у територію та об'єкти природно-заповідного фонду України в умовах сьогодення, здійснено детальну характеристику основних суб'єктів інвестування в цій сфері. Єдиним прийнятним інструментом для здійснення інвестицій в об'єкти природно-заповідного фонду є механізми державно-приватного партнерства. Застосування інструментарію приватно-публічного партнерства та залучення бізнесу до сфери управління об'єктами природно-заповідного фонду здатне підвищити рівень інтеграції природо-ресурсних активів до господарського обігу завдяки побудові ланцюгів, схем, мереж виробництва доданої вартості на засадах як індивідуального, так, й особливо — корпоративного управління в межах бізнес-екосистеми територіального утворення, до якої ці ресурси та активи повинні бути залучені. Необхідно вказати, що на різних етапах реалізації євроінтегративного алгоритму розвитку публічно-приватного партнерства будуть превалювати різні інструменти цього механізму. Так, на першому, деконцентраційному етапі — бюджетної децентралізації, об'єднання громад та делегування повноважень в управління природними ресурсами, зокрема і об'єктами природно-заповідного фонду, об'єднаних територіальних громад від державних місцевим органам влади превалюватиме деконцентрація ресурсів. На другому етапі, деволуції із закінченням розмежування і делегування розширених повноважень територіям з одночасним запровадженням проектного підходу до управління природними активами та початком створення територіальних корпорацій з управління об'єктами природно-заповідного фонду. На третьому, диверсифікаційному етапі, формування прибуткових територіальних корпоративних утворень кластерного типу, що діють у сфері використання природних активів, тобто окремих територіальних корпорацій сталого розвитку з диверсифікованою фінансово-інвестиційною складовою. Також у статті детально розкрито роль інституційного забезпечення процесу інвестування у вітчизняні об'єкти природно-заповідного фонду, та на цій основі визначено ключовий спектр існуючих тут проблемних питань.

Ключові слова: інвестиції, суб'єкти інвестування, інституційне забезпечення процесу інвестування, нормативні акти, інвестиційна привабливість, об'єкти природно-заповідного фонду України, сучасні умови.

ВСТУП

У сучасних умовах посиленої урбанізації та зростання рівня споживання природних ресурсів людством, об'єкти природно-заповідного фонду стають основою збереження екосистеми та забезпечення поновлення відновлювальних ресурсів планети. Не є в цьому контексті винятком і Україна. В той самий час перевагою нашої держави в досліджуваній сфері є існуюча широка мережа об'єктів природно-заповідного фонду які розташовані в більшості її регіонів. Але нині спостерігається негативна тенденція щодо їх скорочення та зміни цільового призначення, в тому числі і передача земель під забудову. Така ситуація обумовлена з одного боку розташуванням об'єктів природно-заповідного фонду в місцях, де розвивається урбаністич-

на забудова і відповідно є високою вартість земельних ділянок, а з іншого — затратністю та економічною нерентабельністю для бізнесу утримання об'єктів, які входять до природно-заповідного фонду. Ситуація також ускладнюється недостатнім державним фінансуванням досліджуваної сфери. В таких умовах можна стверджувати, що сучасні об'єкти природно-заповідного фонду України перебувають під загрозою, що фактично загрожує функціонуванню екосистеми України. Загальною причиною цього є фактична відсутність будь-якої комплексної політики в цій сфері, та недостатня ефективність державного управління. Відповідно, в сучасних умовах виникає об'єктивна необхідність розробки дієвої політики формування інвестиційної привабливості об'єктів природно-заповідного фонду України, оскільки

це є фактично єдиною можливістю забезпечення їх збереження. Все це і обумовлює актуальність обраної для написання даної статті тематики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Ступінь наукового вивчення проблеми. Дослідженню окресленої проблематики в тій чи іншій мірі були присвячені дослідження таких вчених, як І.К. Бистрякова, Л.С. Гринів, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, В.С. Кравцова, О.І. Фурдичка, М.А. Хвесика і багатьох інших. Отримані результати наукового пошуку мають високий рівень теоретичної та практичної значущості, проте швидкозмінність вітчизняного нормативного поля породжує необхідність проведення постійних наукових досліджень щодо *основних шляхів та напрямів залучення інвестицій у територію та об'єкти природно-заповідного фонду України в умовах сьогодення та проведення детальної характеристики основних суб'єктів інвестування в цій сфері.*

Мета дослідження. Метою даної роботи є розкриття основних напрямів та шляхів залучення інвестицій у територію та об'єкти природно-заповідного фонду України в умовах сьогодення та проведення детальної характеристики основних суб'єктів інвестування в цій сфері та на її основі визначення ключового спектра існуючих в ній проблем.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Першою рисою, яка характеризує поняття інвестицій, є те, що вони пов'язані якимось чином з певними вкладеннями [1]. Наступна риса, яка визначає поняття інвестицій, — в якості інвестицій можуть виступати і капітальні вкладення, однак економічна природа капітальних вкладень та інвестицій є різною, а зміст поняття інвестицій є значно ширшим, ніж капітальних вкладень. Інвестиції можуть здійснюватись як у грошовій, так і в інших формах. Крім того, окремі види вкладень, які в принципі не є інвестиціями, за наявності певних умов і при певному використанні можуть мати риси інвестицій і виступати як «споживчі інвестиції». У будь-якому випадку інвестиції — це не самоціль, а засіб для одержання якихось вигод (хоча б у вигляді якогось прибутку чи вигоди) для інвестора передусім, бо в іншому випадку просто відсутня мотивація для здійснення цих інвестицій. У зв'язку з цим інвестиційна діяльність (інвестування) включає в себе три основні етапи: формування нагромаджень, вкладення ресурсів (безпосереднє інвестування), одержання прибутку чи вигоди. Згідно з чинним

законодавством території та об'єкти природно-заповідного фонду, як державні установи, фінансуються за рахунок коштів державного бюджету [2; 3]. Тому єдиним прийнятним інструментом для здійснення інвестицій є механізми державно-приватного партнерства [4; 5]. Застосування інструментарію ППП та залучення бізнесу до сфери управління об'єктами природно-заповідного фонду здатне підвищити рівень інтеграції природно-ресурсних активів до господарського обігу завдяки побудові ланцюгів, схем, мереж виробництва доданої вартості на засадах як індивідуального, так, й особливо — корпоративного управління в межах бізнес-екосистеми територіального утворення, до якої ці ресурси та активи повинні бути залучені. Необхідно вказати, що на різних етапах реалізації євроінтегративного алгоритму розвитку публічно-приватного партнерства будуть превалювати різні інструменти цього механізму [6].

Так, на першому, *деконцентраційному етапі* — бюджетної децентралізації, об'єднання громад та делегування повноважень в управління природними ресурсами, зокрема і об'єктами природно-заповідного фонду, ОТГ від державних місцевим органам влади превалюватиме деконцентрація ресурсів, передусім — бюджетних від держави до територій і, відповідально, основними інструментами фінансово-економічного механізму будуть субсидіарні, фіскальні податкові механізми фінансової діяльності, контрактні, орендні та концесійні механізми державно-приватного партнерства з управління об'єктами природно-заповідного фонду. На цьому етапі головним завданням є, з однієї сторони — повноцінна ідентифікація повноважень громад, а з іншої сторони — розповсюдження простого і зрозумілого інструментарію публічно-приватного партнерства у договірній формі через комунікативно-контентну мережу зв'язків між бізнесом, владою і громадами з використанням наявних можливостей мережі Інтернет через офіційні портали органів влади і місцевого самоврядування.

На другому етапі, *деволюції* із закінченням розмежування і делегування розширених повноважень територіям з одночасним запровадженням проектного підходу до управління природними активами та початком створення територіальних корпорацій з управління об'єктами природно-заповідного фонду, включаючи насамперед поширення такого формату ППП, як створення публічно-приватних проектних компаній, включаючи фінансову складову, у використанні природних активів, на перший план вийдуть, поряд з перерахованими вище, механізми акціонування та інших видів залу-

чення інвестиційного капіталу через цінні папери (муніципальні та корпоративні облигації, деривативи тощо), квазіподаткові інструменти у вигляді неподаткових фіскальних зборів та парафіскальних платежів, а також публічно-приватне партнерство у вигляді спільного підприємництва у виробничій та у фінансовій (інвестиційні фонди) сферах [7].

На третьому, *дівестиційному етапі*, за умов формування прибуткових територіальних корпоративних утворень кластерного типу, що діють у сфері використанні природних активів, тобто не тільки окремих територіальних корпорацій сталого розвитку з диверсифікованою фінансово-інвестиційною складовою, що управлятиме сек'юритизованими фінансовими активами, можливим є перехід до самозабезпечення розвитку громад і формування відповідного фінансового підґрунтя (фонду суверенного фінансування сталого розвитку) для реалізації на практиці сталого просторового розвитку через інтегративну систему публічно-приватного корпоративного структурного управління на базі платформної економіки. Ключовими ознаками цього етапу є сформованість інтегративної корпоративної структури просторового управління, достатність накопичених фінансових ресурсів для забезпечення реалізації програм і проєктів сталого розвитку, повноцінне формування інтегративних інформаційно-технологічних платформ територіальної економіки та відповідний високий рівень розвитку регіональної інфраструктури, яким забезпечуватиметься швидка та ефективна реалізація бізнес-процесів. Таким чином, на початок цього періоду має бути сформована повноцінна і керована бізнес-екосистема території, складовою якої будуть території та об'єкти природно-заповідного фонду [7].

Серед фінансових механізмів у цей період отримуватимуть поширення так звані дівестиційні (приватизаційні та квазіприватизаційні) інструменти, такі як роздержавлення власності та довгострокова і безстрокова оренда з правонаступництвом (емфітевзис) об'єктів природно-заповідного фонду. Серед дівестиційних інструментів ППП також, за європейською практикою, є ефективними довгострокова оренда з одноразовою виплатою наперед орендної плати за весь період експлуатації об'єкта природно-заповідного фонду, довічна оренда, лізингові механізми квазіприватизації, за яких орендна плата за використання об'єкта партнерства на певний строк включатиме в себе й плату за наступну довгострокову або довічну передачу його користувачеві. Проте, довгострокова або довічна (на невизначено довгий строк) передача об'єктів ППП бізнесу має

супроводжуватися залишенням за державою моніторингово-контрольних функцій та права вилучення об'єкта ППП у випадку грубого порушення бізнес-структурою умов договору партнерства у судовому порядку, що насамперед стосуватиметься обов'язків приватного партнера щодо підтримки об'єкта партнерства у належному екологічному стані та використання його за призначенням. Необхідно зауважити, що механізми деволуції, зокрема дівестиційний інструментарій ні в якому разі не є протирічливим по відношенню до конституційного права власності народу України на природні ресурси [8], оскільки в даному випадку задіяними є у більшості не приватизаційні механізми, а саме ті, які залишають як формальним чином, так і не формально право власності на природні ресурси за народом. Зокрема, має бути чітко прописаним у законодавстві механізм вилучення загальнонародної власності у приватного оператора через умови порушення ним угоди партнерства, також необхідно мати повноцінний і прозорий перелік природних об'єктів, які можуть бути приватизовані (насамперед, землі, лісові масиви), оскільки це навіть на сьогодні не протирічить діючому законодавству. Також через механізми, наприклад, громадянської власності на природні ресурси, за умов її запровадження в Україні, залишатиметься можливість вилучення податковими механізмами у певному розмірі природної ренти на потреби як теперішнього (виплата громадянських дивідендів), так і майбутніх поколінь громадян України (відрахування у національний суверенний фонд). Необхідно підкреслити, що дівестиційний етап може бути реалізованим з високими ефектами лише в разі розбудови повноцінної та ефективної корпоративної економіки природокористування, оскільки корпоративний публічно-приватний механізм управління природними активами території, що інтегруватиме в себе окремі бізнес-структури як елементи бізнес-екосистеми території залишатиме широкі можливості для публічних структур у сфері регулювання та контролю бізнес-діяльності приватних партнерів, що отримуватимуть природні об'єкти через дівестиційний процес у довгострокове користування. Часові рамки дівестиційного етапу не є обмеженими певними строками, оскільки цей етап по суті є завершальним та таким, що носить довгостроковий характер. Однак, необхідно зауважити, що цей етап не є обов'язковим, оскільки принципова можливість здійснення дівестиційної діяльності ніяким чином не зобов'язує до неї ані державу, ані місцеві органи влади. За своєю сутністю дівестиційні операції є для органів публічного

управління можливістю відмовитися за участі в управлінні, експлуатації, інвестуванні, отриманні доходу від об'єкта, як правило, в тих випадках, коли одноразова вигода від передачі цих прав приватному сектору є більшою за можливий потік майбутніх чистих приведених доходів від об'єкта природно-заповідного фонду або як мінімум дорівнює ним. Такі заходи можуть застосовуватися у тих випадках, коли для публічних органів влади утримання, відновлення чи поліпшення об'єкта партнерства не принесе таких вигод, як бізнесу, або ж буде витратним. Навпаки, використання таких об'єктів бізнес-структурами має вирішувати цільові завдання сталого просторового розвитку, задовольняти публічні інтереси та приносити вигоди громаді, саме на таких умовах і можна застосовувати дивестиційний інструментарій. Перелік об'єктів, що можуть бути приватизовані або передані бізнесу на інших умовах дивестиційного процесу має складатися ретельно й обґрунтовано, з урахуванням їх важливості для територіальної та національної економіки.

ВИСНОВКИ

Резюмуючи весь вищевикладений матеріал, можна констатувати такне: наведені етапи несуть достатньо умовний характер, у різних громадах, на різних територіях та у різних сферах господарювання можуть протікати по-

різному та в різні строки. Взагалі, в умовах децентралізації в системі відносин між бізнесом і владою, зважаючи на європейський досвід у сфері використання природних активів, муніципалітет як керівний орган ОТГ в Україні має стати публічно-правовою корпорацією, самоврядною громадою із правами юридичної особи, яка може займатися економічною діяльністю самостійно або створюючи з цією метою територіальну корпорацію з управління природними ресурсами на принципах ППП. Це можливо після проведення повноцінної реформи місцевого самоврядування і завершення процесу об'єднання територіальних громад. За нашим переконанням, процес об'єднання громад має супроводжуватися формуванням окремого повноцінного правового інституту муніципальної власності, до якої мають увійти, зокрема, земля та інші природні ресурси місцевого значення, що знаходяться між населеними пунктами, які входять до об'єднаної територіальної громади. Фахівці відзначають, що з позицій інституційного підходу муніципальна власність має бінарну природу, тобто поєднує окремі ознаки державної та колективної форм власності і є формою суспільної власності, що характеризує відносини між суб'єктами територіально-локалізованої економічної системи в рамках критеріїв прибутковості, ефективності та суспільної корисності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безродна С.М. Інвестування: компендіум / заг. ред. С.М. Безродна, Н.В. Миськова. Чернівці, 2013. 200 с.
2. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII (Редакція станом на 03.07.2020). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws>.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 26.06.91 № 1268-XII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws>.
4. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI (Редакція станом на 25.10.2020). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>.
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інвестицій в Україні: Закон України від 24.11.2015 року № 817-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws>.
6. Публічно-приватні форми забезпечення сталого просторового розвитку України: монографія / за заг. наук. ред. М.А. Хвесика. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України, 2019. 540 с.
7. Формування просторової системи управління природно-ресурсними активами / заг. ред. М.А. Хвесика. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України, 2020. 469 с.
8. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws>.

WAYS OF ATTRACTING INVESTMENT IN THE TERRITORY AND OBJECTS OF THE NATURE RESERVE FUND OF UKRAINE

Makhinko R.
Postgraduate

Public Institution «Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine»
(Kyiv, Ukraine)

e-mail: vse-svit@ukr.net

The article, based on the analysis of scientific literature and the current legal framework, reveals the main ways and directions of attracting investment in the territory and objects of nature reserves of Ukraine in today's conditions, a detailed description of the main investment entities in this area. The only acceptable tools for investing in nature reserves are public-private partnership mechanisms. The use of tools of private-public partnership and involvement of business in the management of nature reserves can increase the level of integration of natural resources into economic circulation through the construction of chains, schemes, value added production networks on the basis of both individual and especially — corporate governance within the business ecosystem of the territorial entity to which these resources and assets should be involved. It should be noted that at different stages of the implementation of the European integration algorithm for the development of public-private partnership will prevail different tools of this mechanism. Thus, in the first, deconcentration stage — budget decentralization, unification of communities and delegation of powers in the management of natural resources, including nature reserve facilities, united territorial communities from state to local authorities, deconcentration of resources will prevail. In the second stage, devolution with the end of delimitation and delegation of extended powers to the territories with the simultaneous introduction of a project approach to the management of natural assets and the beginning of the creation of territorial corporations for the management of nature reserves. At the third, divestiture stage, the formation of profitable territorial corporate entities of the cluster type, operating in the use of natural assets, ie individual territorial corporations of sustainable development with a diversified financial and investment component. The article also reveals in detail the role of institutional support for the process of investing in domestic nature reserves, and on this basis identifies a key range of existing issues.

Keywords: investments, subjects of investment, institutional support of the investment process, regulations, investment attractiveness, objects of the nature reserve fund of Ukraine, modern conditions.

REFERENCES

1. Bezrodna, S. M. (2013). *Investuvannia: kompendium [Investing: compendium]*. Chernivtsi [in Ukrainian].
2. Pro pryrodno-zapovidnyi fond Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.06.1992 № 2456-XII (Redaktsiia stanom na 03.07.2020). [About nature reserve fund of Ukraine: Law of Ukraine from June 16th, 1992]. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws>. [in Ukrainian].
3. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha: Zakon Ukrainy vid 26.06.91 № 1268-XII. [About environmental protection: Law of Ukraine from June 26th, 1991]. (1991). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws>. [in Ukrainian].
4. Pro derzhavno-pryvatne partnerstvo: Zakon Ukrainy vid 01.07.2010 № 2404-VI (Redaktsiia stanom na 25.10.2020). [About public-private partnership: Law of Ukraine from from July 1st, 2010]. (2010). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> [in Ukrainian].
5. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo usunennia rehuliatornykh barieriv dlia rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva ta stymuliuvannia investytsii v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 24.11. 2015 roku № 817-VIII. [About Amendments to Certain Laws of Ukraine on Elimination of Regulatory Barriers to the Development of Public-Private Partnerships and Stimulation of Investments in Ukraine: Law of Ukraine from November 24th, 2015]. (2015). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws> [in Ukrainian].
6. Khvesyka, M.A. (Ed.). (2019). *Publichno-pryvatni formy zabezpechennia staloho prostorovoho rozvytku Ukrainy: monohrafiia [Public-private forms of ensuring sustainable spatial development of Ukraine: monograph]*. Kyiv: DU IEPSR NAN Ukrainy [in Ukrainian].
7. Khvesyka, M.A. (Ed.). (2020). *Formuvannia prostorovoi systemy upravlinnia pryrodno-resursnyimi aktyvami [Formation of a spatial management system of natural resource assets]*. Kyiv: DU IEPSR NAN Ukrainy [in Ukrainian].
8. Konstytutsiia Ukrainy: ofits. tekst [The Constitution of Ukraine: official.] Kyiv: KM. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Махінько Роман Григорович, аспірант, ДУ «Інституту економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» (бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, Україна, 02000; тел.: 050-462-11-02; e-mail: vse-svit@ukr.net)